

demus: sic mundum, ut ita loquar, divinum ac supernaturalem, qui ex fide historica coalescit, nobis exhibuit non ut ejus tantummodo *objectivitate* credamus, eique unice inhæreamus, verum etiam ut intimius quoad ejus per nos fieri potest pro uniuscujusque ingenii modulo, ac prout natura rei patitur, eum intelligentia nostra perscrutemur, ac contempnemur, assurgamus ad altiora cognoscenda, nitamurque assequi quæ ea sub cortice delitescunt. Hinc eadem ratione, qua ex penitioris hujus universi cognitione longe augustiore nobis de supremo numine ideam comparamus, eadem ex penitioris quam per tractationem scientificam adipiscimur mundi supernaturalis notitia, sublimiorem de Deo ejusque religione cognitionem obtinemus. Fides proinde historica et objectiva quoddam veluti vehiculum est, quo in eorum intelligentiam perducimur, quæ prius sola fide tenebamus; germen est quod ulterioris semper evolutionis capax est; fons denique est speculative contemplationis ex quo aquas haurire theologi jugiter possunt ad scientificam suam tractationem magis elaborandam perficiendamque.

Exinde factum videmus, quod tertio loco positum est, ut patres omnes contenti haud fuerint vindicare adversus novatores fidei depositum, seu singula dogmata ex Scriptura et Traditione ut in illis sisterent; sed hæc ipsa dogmata subjecerunt philosophice ac scientificæ investigationi, in eorum intelligentiam eluciati sunt, ac subjectivos proprios de illis conceptus et speculativas suas investigationes ceteris exposuerunt (1), ut dogmata ipsa imo et mysteria planiora intelligentiæ nostræ ac suasibilia ipsi rationi efficerent. Haud detrectarunt cum opus fuit in usum adsciscere philosophiam cui potissimum addicti erant ad enucleandos evolvendosque proprios conceptus circa singulos fidei articulos eorumque nexum et complexionem (2). Hinc sublimes illæ theoriæ quas in eorum scriptis suspicimus circa unitatem Dei, cum disceptarent adversus polytheistas (3); circa mali originem ac summi principii unitatem libertatemque hominis, cum insurgerent adversus gnosticos, valentinianos, marcionitas, manichæos (4); circa rerum e-

(1) Ad hos subjectivos patrum conceptus de fidei articulis spectant omnes explanationes, expositionesque quibus ipsi uti doctores dogmata singula illustrarunt ac de illis philosophati sunt. Relata porro ejusmodi explanationibus ac rationibus peculiaribus sub quibus fidei articulos inspexerunt mentemque sua conceperunt, sunt patrum scripta; hæc proinde veluti promptuaria plenissima existunt e quibus exurgit *theologia patrum* nuncupata, queque ab eruditissimis theologis catholicis proximis superioribus sæculis collecta et exposita est; inter quos eminent Petavius, Thomassinus, Habert episc. Vahrensis, Boucat.

(2) Notum est Ecclesiæ patres sive græcos sive latinos versatos fuisse in platonicâ potissimum philosophia. Ad christiana præterea dogmata explananda patres identidem platonicâ illa philosophia usos esse, compertum quilibet habere potest qui vel leviter percurrat volumen primum dogmatum theologorum Petavii et Thomassinii. Neque vero ab his dissentit, si rite intelligatur, vel ipse Baltus, qui hæc in parte patrum mentem accuratè expendit.

(3) Cf. apud Petav. *de Dec.* lib. I, cap. 5. et 4. et apud Thomassin. *de Deo*, lib. II, cap. 1-7.

(4) Cf. s. Irenæum lib. I. *contr. hæres.* Tertullian. adversus Hermogenem et in quinque libris *contr. Marcionem* S. Epiphani. *hæres.* XXXI. et *hæres.* XII, XIII, XIII et XLIV,

nihilò eductionem et providentiam Dei, cum pantheistas et stoicos (1) perstringerent: idem dic de Verbi divini æterna generatione, de Trinitate, de Incarnatione, aliisque ejusmodi mysteriis religionis nostræ, cum acriter pugnarent adversus eorumdem osoros. Equis enim opera hæc ex parte non admiraretur Magni Athanasii, utriusque Cyrilli, utriusque item Gregorii, Basili, Augustini, ut cæteros prætermittamus, in quibus omnibus profundam ubique philosophicam cernis dominari de christianis mysteriis tractationem sublimissimosque conceptus?

Neque a patrum vestigiis recessere scholastici, qui in unum doctrinæ corpus varia dogmata collegerunt, disposuerunt, illustrarunt, ac intima ipsa, ut ita loquar, fidei penetralia ingressi, eam ad vere scientificam ac speculativam celsitudinem evexere. Eminent in his s. Anselmus Cantuariensis quem nemo in hæc tractandi ratione facile superavit, præcipue vero s. Thomas qui Angelici nomen jure adeptus est, s. item Bonaventura, aliique bene multi. Nec desit hoc studium, et hæc agendi ratio, ut nonnulli autem, concilii Tridentini ætate (2); sed perseveravit ad hæc usque ferme tempora siquidem præstantissimi posthæc ingenio ac doctrina theologi scholastici floruerunt, qui antecessoribus plerisque pares sin minus superiores sunt (3).

Quod si id semper licuit, imo et commendabile

neon LXVI. edit. Petav., s. Gregorium Nyss. *contra Manich.* syllogismi decem opp. tom II. edit. Paris. 1615. pag. 612. Titum Bostrensem episc. lib. tres adv. Manich. in Biblioth. patr. Galland. tom. V. etc. Tibi proximum elenchum exhibebunt J. Alb. Fabri ius in utraque *bibliotheca græca et latina*, et Rhenig. Cellier, ord. Bened. in *hi. toire générale des auteurs sacrés*.

(1) Inter quos eminent Synesius, Theodoretus inter græcos, Tertullianus, Augustinus inter latinos. Plura utlibet in unum collecta reperire est apud Thomassin. *de Deo* lib. II. cap. 9. et seqq.

(2) Hos inter est præcipue Jof. Baltzer, op. cit. fasc. I, § 54. p. 215. seqq. qui censet connexionem inter *objectivum* et *subjectivum* seu inter doctrinam dogmaticam historicam et scientificam intelligentiam conatus perseverasse in Ecclesia catholica usque ad epocham sic nuncupatæ reformationis, ita ut per ea sæcula nunquam apud catholicos scientia et speculatio philosophica velut elementum fidei hostile habita esset. Cum vero reformatio *objectiva* ac *historica* Ecclesiæ dogmati opposuit *subjectivum* suum, nempe propriam cuiusque sentiendi ac speculandi de fide libertatem, tunc catholici *objectiva* dogmata a conc. Tridentino adserto unice adherentes, cœperunt ab omni *subjectiva* ac *philosophica* circa fidem speculatione abhorreere, veluti fidei periculosa et infensa. Ita factum est inter utramque divortium, sic ut ab ætate concilii Tridentini ad hæc tere tempora magnum in *Ecclesia catholica scientificum silentium* subsecutum fuerit, haud exigua scientiæ jactura. Hæc Baltzer, cuius sententiæ subscribere haud possumus: qui ne nullo tempore Ecclesia ab usu recto rationis et philosophicæ speculative in rebus fidei animos avocavit; sed tantum abusus licentiosorum ingeniorum compescuit cavique ne per nova philosophicæ systemata identidem prodeuntes, si ambigæ aut periculose indolis essent, quidquam fidei immutabilitati, et veritati damni inferretur.

(3) Nemo profecto hanc laudem denegabit utrique Soto, Suarezio, Vasquezio, card. Toledo, card. De Lugo, card. Cienfuegos, aliisque pene innumeris, qui non solum *Credo catholicum*, ut cit. Baltzer loquitur, adstruxerunt adversus protestantes, sed præterea ad ejus speculativam intelligentiam per scientificum processum extulerunt, atque ipsi etiam in coelo catholico veluti astra enicuerunt. Quod si theologi *positivi* nuncupati aut *historici* qui partem apologeticam coluerunt, aliam viam sectati sunt, necessitas eos ad id impulit, cum undique protestantes fundamenta fidei historicæ evertere amitterentur.

fuit, nulla potest subesse ratio ob quam in presentia veluti noxium abijciendum sit aut ab eo quiddam pertimescendum, dummodo intra fines quos præstitimus se contineant ii, qui præter fidem intelligentiam quærent, seu qui scientificæ tractatione fidei doctrinam amplificent. Quin etiam illud addimus et nos in ea proficere, et ulterius progredi posse patrum exempla consecrantes juxta præclara Vincentii Lirinensis verba: « Sed forsitan dicet aliquis: nullusne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane, et maximus. Nam quis ille est tam invidus hominibus, tam exosus Deo, qui istud prohibere conetur? Sed ita tamen ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsum unaquaque res amplificetur; ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur. Crescat igitur oportet, et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiæ, statum ac seculorum gradibus, *intelligentia, scientia, sapientia*... Fas est etenim, ut prius illa celestis philosophicæ dogmata processu temporis exirentur, limentur, poliantur; sed nefas est, ut commutentur... Accipiant licet evidentiam, lucem, distinctionem; sed retineant necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem (1). »

DIFFICULTATES. *Obj.* Fides historica omnem prorsus scientificam respuat tractationem; 1. illa enim eorum postulata assensum, hæc vero postulat intelligentiam; 2. Hæretici omnium primi scientiam ac intelligentiam dogmatum invexerunt, utpote qui fidei simplicitate minime contenti, ad formas philosophicæ fidei mysteria redigentes, sacrum depositum labefecerunt; 3. hunc sane abusum illis perpetuo exprobrant Ecclesiæ patres, atque in his Tertullianus qui exinde hæresum omnium originem repetit (*Lib. De præscript. c. 7 seq.*), et Jo. Chrysostomus retinens hæreticos quod semper in ore haberent illud *πᾶσι*; quomodo (2)? Sic reliqui passim (3); 4. Quapropter merito s. Thomas toties inculcat rationis officium circa mysteria mere *negativum* esse, quod scilicet in difficultatum solutione consistat (4). Ergo.

Resp. N. A. Ad 1. prob. D. Scientificæ tractatio postulat intelligentiam absque detrimento illius assensus quem fides exposcit, C. cum ejusdem detrimento, N. Dummodo itaque fides ipsa in omni sua parte prout ab Ecclesia proponitur sarta tectaue teneatur, nihil impedit quominus eluctetur homo majorem, quoad ejus fieri possit, assequi ejusdem intelligentiam.

(1) Cap. XXIII. *Commonit.* 1. § 23. *Biblioth. Gallandii*, tom. X.

(2) *Homil.* IV. in I. ad Corinth. n. 1. et 2. Item *Serm. II. de incomprehensibili Dei natura*, et alibi.

(3) Præsertim s. Gregorius Nazianz. orat. XXXIV. n. 72 seqq. opp. edit. Paris. 1650. tom. I. p. 359. s. Hilarius *de Trinit.* lib. X, n. 55. ed. Veron. 1740. tom. II. p. 550. Hesyehus in *Levitic.* lib. II, *capituli VI. pars altera* in *Biblioth. Patr.* Lugdun. tom. XII, pag. 72.

(4) Præcipue I. p. q. 52. ar. 1. ubi inter cætera scribit: « Quæ fidei sunt, non sunt tentanda probare, nisi per auctoritatem his qui auctoritatem suscipiunt. Apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile quod prædicat fides. »

Id unum cavendum est ne sub obtentu intelligentiæ aut scientificæ inquisitionis normam ipsam seu fidei objectum sibi quis velit subjicere, fidem ad systema philosophicum revocando per identitatem philosophicæ ac theologiæ, prout nonnullis non minima fidei jactura contigisse novimus (1).

Ad 2. D. Hæretici omnium primi scientiam ac intelligentiam dogmatum invexerunt per substitutionem *subjectivam objectivæ* et *historicæ* fidei, C. per meram scientiam ac intelligentiam eorumdem dogmatum intra præstitutos fines, N. Id enim fert omnium hæreseon natura ut privatus sensus Ecclesiæ auctoritati sufficiatur. Detrectantes siquidem novatores omnes se Ecclesiæ magisterio subjicere, fidem *objectivam* temerare aggrediuntur. In hoc autem alii aliam viam inierunt. Primis quippe Ecclesiæ sæculis nonnulli aut nimium judaismo addicti, aut ethnicorum fabulis, aut variis demum philosophicorum placitis, admissi sunt hæc ipsa in christianismum transferre, et hæc ratione fidei doctrinam corrumpere ac temerare. Hæc ergo de causa in novatores illos insurrexerunt patres, eorumque temeritatem merito damnarunt (2). Idem vero insequentibus sæculis contigit, uti in Abelardo patuit, contra quem acriter depugnavit s. Bernardus (3).

Ad 3. D. Ob pravum hæreticorum abutuntur in fidei deposito labefactando, C. ad omnem legitimum usum

(1) Posset hic etiam commemorari satis recens exemplum scriptoris germanici F. Baader, qui ex speculatione sua scientificâ, mysticis nescio cui admixta, adeo progressus est longe, ut fidei doctrinam læserit, ac omnes rectos catholicos a se averterit.

(2) Cf. Petav. *de theol. disciplinis* tom. I. cap. III, § 2 seqq.

(3) Exemplum Abelardi eo notabilis est quod ipse auctoritatem Ecclesiæ in rebus fidei decernendis nunquam negavit. « Si quid est divinarum mysteriorum quod intelligere non valeamus, Spiritui per quem scripta sunt decenda potius reservamus quam temere deliramus. » Ita ipse in *Prof.* ad opus cuius titulus *sic et non*. Attamen cum revera ad fidei mysteria non tam illustranda quam demonstranda subtilibus humani ingenii rationibus ita uteretur, usque fideret, ut suam ipsam *astinationem* [quasi *opinionem*] appellaret quam ratio humana certam ostendere deberet, merito subtilioris theologiam rationalismum parens est habitus. Ex quo patet satis non esse Ecclesiæ magisterium agnoscere ad rationalismum seculos declinandos, si quis ratione interim sua abutitur in rebus fidei: eosque qui ad speculativam intelligentiam dogmata fidei conantur everti, si nimis proprio ingenio ac phantasiæ indulgeant, in rationalismum aliquem dilabi facile posse.

Ceterum haud recte Prof. Cousin, *Ouvrages inédits d'Abelard pour servir à l'histoire de la philosophie scolastique*, etc. Paris, 1856, *introd.* §. IV, scribit: « En théologie il mit de côté la vieille école... qui exposait sans expliquer, et fonda ce que l'on appelle aujourd'hui le rationalisme. Abelard a essayé de se rendre compte de la seule chose qu'on pût étudier de son temps, la théologie... a entrepris de transporter la raison dans l'autorité. » 1. Enim falsum est quod *res fidei explicare*, eorum rationem reddere *rationalis usum in iis adhibere*, siquidem id rite fiat, *rationalismum* constituat. 2. Falsum præterea hæc omnia primam ab Abelardo præstita in theologia fuisse; quippe iam sæculo XI. exeunte Anselmus Cantuariensis, ingenia theologorum ad vehementer excitavit, ac *scholasticæ* fundamenta jecerat, hoc veluti principium constituens: « Sicut rectus ordo exigit ut profunda christianæ fidei credamus, priusquam ea præsumamus ratione discutere, ita negligentia mihi videtur, si postea quam confirmati sumus in fide, non studemus quod credimus intelligere. » *Cur Deus homo* cap. 2. Illud igitur Anselmum inter et Abelardum et utramque scholam erat discrimen, quod ille pro fundamento habebat *credo ut intelligam*, iste vero quærebat intelligere ut *crederet*. Cf. *Proslolog.* c. 1.

eliminandum, *N.* Id sane patet 1. ex eo quod iidem patres philosophicas disciplinas excoluerint, atque in usus proprios adsciverint (*Cf. Petav. Theol. disc. c. 4*); 2. ex summis laudibus quibus identidem patres ejusmodi studia commendaverunt (1); 3. ex ratione ipsa quam tenuerunt in hæreticis illis perstringendis, quod platonica aut aristotelica scita substituissent Christi doctrinæ, aut saltem eandem doctrinam ita ad placita philosophica accommodassent, ut divina Salvatoris doctrina in mere philosophicam commutaretur. Satis enim est vel leviter objecta patrum testimonia inspicere, ut pateat quænam fuerit occasio objurgationum illarum et scopus (2). Quo re ipsa sensu Plato et Aristoteles hæreticorum parentes nuncupati sunt ac præformatores eorumque philosophia hæreseon omnium promptuarium appellata (3).

Ad 4. *D.* In ordine ad rigorosam demonstrationem et comprehensionem mysteriorum, *C.* in ordine ad aliqualem saltem intelligentiam, *N.* Dum Angelicus doctor solum officium negativum rationi videtur adscribere, demonstrationem proprie dictam mysteriorum fidei instituendam ex rationis principiis excludit, plenamque eorumdem mysteriorum comprehensionem; quæ quidem verissime statuit, cum utrumque absonum omnino sit; at nusquam illam excludit intelligentiam ac scientificam cognitionem, quam nos adstruimus; imo non uno in loco contrarium aperte docet (4).

(1) Plura congressit hanc in rem Petavius patrum testimonia, Clementis præsertim Alexandr., Gregorii Nazianzeni et Nysseni, Basilii, Ambrosii, Augustini aliorumque quæ cit. cap. 4. recoli possunt.

(2) Sane hæc inter cetera scribit Tertullianus loc. cit. « Quid ergo Athenis et Hierosolymis? Quid Academiæ et Ecclesiæ? Quid hæreticis et christianis? Nostra institutio de portu Salomonis: qui et ipse tradiderat, Dominum in simplicitate querendum. Viderint qui stoicum, et Platonicum et dialecticum christianismum protulerunt. » s. Ambrosius in ps. CXXXIII. *serm.* XXII. n. 10. « Elaborandum est igitur... ne quis adseritionem nostram per philosophiam deprædetur. Sic enim arianos in perfidiam ruisse cognovimus, dum Christi generationem putant usu hujus seculi colligendam. Reliquerunt Apostolum, sequuntur Aristotelem. Reliquerunt sapientiam quæ apud Deum est: elegerunt disputationis tendiculas et aucupia verborum secundum dialecticæ disciplinam. » En quo sensu patres philosophiam in rebus fidei damnaverint.

(3) Cf. Petav. loc. cit. cap. 5. § 2. et 3. Plura etiam hanc in rem tibi suppeditabit Nebridius a Mündelheim can. regul. in op. *philosophia s. Augustini, seu philosophia christiana* Viennæ, 1651. *præf.* cap. 2., 5. et 8.

(4) Reipsa s. Doctor 2. 2. q. 2. a. 1. O. « Actus iste, inquit, qui est credere, habet firmam adhesionem ad unam partem, in quo convenit cum sciente et intelligente: et tamen ejus cognitio non est perfecta per maximam visionem, in quo convenit cum dubitante, suspicante, et opinante; et sic proprium est credentis ut cum assensu cogitet; et q. 8. ar. 8. ad 2. « Fides non potest universaliter præcedere intellectum. Non enim posset homo assentire credendo aliquibus propositis, nisi ea aliquantulum intelligeret. » Porro istud intelligere non assumit Angelicus de aliqua tantum extrinseca cognitione, sed de intellectione intima objectorum propositorum, ut patet ex iis quæ scribit ibid. ar. 1. o. « Nomen intellectus quamdam intimam cognitionem importat: dicitur enim intelligere, quasi intus legere. » et in resp. ad 3. « Intellectus, inquit, nominat quamdam excellentiam cognitionis penetrandi ad intima: nempe eorum quæ revelantur. Loquitur siquidem de intellectu prout est donum gratiæ quod perficit naturam. Deum ibid. 2. querens quare ejusmodi perfectio dici potius debeat intellectus, quam ratio, respondet: « Ista superadditio non dicitur ratio, sed magis intellectus: quia ita se habet lumen superadditum ad ea, quæ nobis superaddita-

ARTICULUS II. — De abusu rationis post fidem.

Rationis post fidem abusum vocamus illam agendi perversitatem, qua quis contendit non rationem fidei ab Ecclesia tanquam infallibili auctoritate prædica propositæ, uti par est, esse subjiciendam: sed fidem objectivam subjiciendam esse rationi, ita ut ratio ejusque individualis, seu potius *Spiritus privatus* sit norma princeps, imo unica, independens et absoluta ipsius fidei, quæ tota proinde *subjectiva* efficitur. Tales porro sunt protestantes, et qui ab iis progeniti sunt rationalistæ ac mythici. Cum vero protestantes, saltem qui *orthodoxi* audiunt, procul rationalistas ac mythicos repellant, imo et confutare istorum systemata evitent, duo a nobis hic effici debent, primo scilicet ostendere rationem ab auctoritate fidem *objectivam* omnino adsciscere debere, secundo evincere rationalismum ac propterea ejusdem modificationem, mythicismum, necessario ex intima natura ac essentia protestantismi effluere, seu quod idem est, nullam dari medium, si *logice ac historice* etiam res consideretur, inter catholicismum ac totius christianismi destructionem. Quæ quidem insequentibus propositionibus efficere aggredimur.

PROPOSITIO I. — Nequit humana ratio se ipsam unicam fidei regulam constituere, quin fidem destruat, quæ ab auctoritate pendet.

Crimen hoc est hæreticis omnibus commune, qui se extollere ausi sunt contra auctoritatem divinitus institutam, Ecclesiam Christi videlicet, ut custos esset ac vindex depositi revelationis, imo etiam ut magistra esset infallibilis, ac proinde regula fidei proxima credendorum et agendorum; ita ut se ipsos seu rationem individuaalem tanquam fidei normam ac regulam substituerint. Nulla tamen secta usque ad novatores sec. XVI. in principium formale crexit independentiam absolutam rationis a quavis auctoritate. Lutherus omnium primus libertatem examinis proclamavit, eamque veluti characteristicam notam, imo constitutivam protestantismi ejusque basin posuit. Porro principium istud fidei omnino eversivum esse per facile ostendimus.

Ex suo loco demonstratis, Christus Ecclesiæ a se conditæ universum commisit revelationis depositum, eique prædicationem commendavit doctrinæ suæ; in hunc finem infallibilitatis dote eam communit ut rite jugiter fungeretur munere quod ei demandavit; ut autem fidem penes gentes omnes obtineret, virtute signorum eandem instruxit (*In hujus tract. p. 4, sect. 1, cap. IV*). His freta præsidii Ecclesia evangelium universis gentibus annunciavit ac annunciat. Harum officium fuit ac est motiva expendere credibilitatis, de quibus cum ipsis constititerit, nil aliud superest, quam adspirante divina gratia credere iis omnibus ac singulis quæ ab Ecclesia credenda pro-

liter innotescunt, sicut se habet lumen naturale ad ea, quæ primordialiter cognosci vult. Sed cf. de hoc argumento Falletti can. reg. *Lo studio analitico della religione* Roma, 1827. par. 5, tom. II. *Discorso preliminare*, tom. cap. 4. ubi copiose rem hanc discutit.

ponuntur. Quivis alius processus alogicus est; siquidem in propositione Ecclesiæ duo illa habentur quæ ad rite credendum requiruntur et sufficiunt, motivum scilicet formale, et regula proxima credendorum, quorum alterutrum si desit nulla vera concipi fides objectiva potest. Per motivum namque formale quisque cognoscit non posse subesse falsum iis quæ Deus revelaverit; per regulam proximam unusquisque pariter certus sit hunc vel illum articulum, omnesque etiam fidei articulos collectivè sumptos esse a Deo revalatos.

Jan vero, qui, abjecta hac regula infallibili sola que tuta, sibi jus arrogat expendendi, discernendi, judicandi revelationis objecta, ut inde ratione individuali ceu norma ac duce decernat quid fidei divina credendum sit, quid vero ab articulo fidei censu sit respuendum, is universum fidei systema labefactat ejusque veluti œconomiam. Evertit enim illud 1. quoad ipsum revelationis depositum, seu regulam remotam, quæ ex Scriptura, ac traditione exurgit; siquidem anceps hæere debet circa Scripturarum canonem, earundemque integritatem, sensum dogmaticum, sensumque traditionalem (1); 2. evertit quoad singula dogmata, quippe a se unice pendet determinare quænam vera, quænam autem adscititia habenda sint; 3. evertit quoad firmitatem ac unitatem fidei, cum omnino unicæ *subjectivæ* persuasioni inniti debeat; hæc autem varia pro unuscujusque affectione necessario cum sit, necesse perperus est ut omnia nutent, omnia fluctuent, ac in perpetua varietate et transitu posita sint, ex quo omnis dissolvatur unitas, horribilis inducatur confusio, donec fides ac ipsa fidei notio penitus intereat (2).

(1) Recolantur quæ scripsimus in hujus tract. p. 2, sect. 1, cap. 1. seqq.

(2) Præter ea quæ passim hac de re scripsimus tum in hoc, tum in tract. *De vera relig.* p. 2, prop. VII, et IX. juverit hæc confirmare ex statu præsentis religionis in Borussia quæ est palladium protestantismi. En quid scribat testis oculatus ad redactorem ephemerid. *L'Univers*, die 18. Jul. 1841. « Berlin est le centre de la science protestante, qui, comme vous le savez, croit être arrivée au point de se trouver non seulement indépendante de toutes croyances religieuses, mais encore bien au-dessus de toute vérité révélée... La philosophie de Berlin prétendait que la raison humaine était parvenue à un degré de développement et de maturité, qui la mettait en état de parvenir par ses propres forces à la connaissance de toutes les vérités que l'homme avait autrefois acceptées comme venant d'une source supérieure, et lui étant communiquées par la révélation. Elle soutenait que la raison humaine pénétrait bien plus dans l'intelligence la plus intime de ces vérités, que ne l'aurait jamais pu faire les hommes qui, étant éclairés eux-mêmes d'une lumière surnaturelle, avaient tâché de les expliquer. La religion et la philosophie, disait-elle, ont le même objet, mais la seconde est bien supérieure à la première, parce qu'elle arrive par elle-même à la conception claire et évidente des principes de toutes choses, principes que la religion ne fait qu'indiquer d'une manière obscure et voilée. Ces idées ont été adoptées par la plupart des hommes distingués et savants de Berlin; voilà ce qui explique pourquoi ils n'expriment ni haine, ni aversion pour ceux qui tiennent encore à des doctrines religieuses positives: ils prennent ces hommes en pitié, tout en honorant en eux leurs bonnes intentions. Vous avez encore besoin d'une religion révélée, d'un culte extérieur, de cérémonies, vous disent-ils, c'est très-bien, nous comprenons parfaitement l'état dans lequel vous vous trouvez, car nous y étions aussi; mais vous en sortirez peut-être, si vous pénétrez plus avant dans les études philosophiques, si la lumière de la science éclaira enfin

Possemus equidem hæc omnia facto ipso historico protestantismi tum *successivi* tum *simultanei* confirmare: verum partim de his egimus (1), partim in insequenti propositione de hoc ipso nobis erit agendum. Interim luculenter ex dictis colligitur actum prorsus de fide objectiva ac historica esse, ubi ratio se ipsam unicam fidei regulam semel constituerit, cum munus ejus sit se tanquam pedessequam auctoritati subjicere, eique ancillari.

DIFFICULTATES. *Obj. 1.* Protestantismus suam adhuc religiosam retinet formam, vita adhuc et vigore pollet, crescit in dies, viresque exerit validiores, nec desperat se cito *justa magno cultui* esse persolutorum (2). 2. Etenim non aliam profitetur fidem præterquam biblica volumina exhibent, hominum commentis rejectis. 3. Nec tamen putandum est juxta protestantismi systema homines ex se, sola naturali ratione veritates supernaturales promere ex Bibliis, sed interiore divina Spiritus sancti inspiratione freti juxta divina promissa (3). 4. Neque ad divinum hunc spiritum, interius veritatum omnium magisterium obtinendum humano consuetu, aut oratione, aliisve admodum operibus opus est; siquidem Deus hominem invadit, eique substantialiter conjungitur; cum individuo quolibet nova quædam fit divini Verbi incarnatio; et quemadmodum *Logos* humanitatem Salvatoris assumpsit absque hujus cooperatione, sed *passive* tantum se habentis; sic individua singula assumit, pervadit ac penetrat, imo cum ipsis identificatur, ea movet, regit ac infallibilia efficit. Ex quo patet longè tutiorem protestantem esse in fide sua, quam quilibet catholicus possit, qui non nisi *accidentalem* cum Deo unionem profitetur una cum incerto *synergismo* seu libera divinæ motioni cooperatione (4). 5. Tantum igitur abest, ut protestantismus auctoritatem rejiciendo amittat fidem, ut supremo potius gradu illam possideat. Ergo.

Resp. ad 1. *D.* Protestantismus adhuc formam suam retinet negativam, *C.* positivam, *N.* Persistit scilicet protestantismus in natura ac forma sua *negativa*, quæ nil aliud est nisi perpetua protestatio ad-

votre raison... Le mouvement des esprits en Europe, ou pour mieux dire dans le monde entier, vers la religion catholique, vers l'Eglise, mouvement que l'on n'ignore pas à Berlin, est considéré dans cette ville comme quelque chose de bien intérieur à ce développement intellectuel, auquel tout est subordonné en Prusse, comme un état transitoire par lequel l'humanité passera pour arriver au faite atteint de à par les philosophes prussiens. Jamais orgueil scientifique et intellectuel n'a été poussé plus loin. Il a aveuglé les hommes les plus intelligents et exercé une fâcheuse influence sur la direction des affaires intérieures en Prusse. Plura etiam ac singularia anecdota cf. in op. *De la Prusse et de sa domination sous les rapports politiques et religieux*. Paris, 1812. *Partie religieuse* chap. 5. *sect. première* p. 542. seqq.

(1) In Tract. *De vera religione* loc. cit.

(2) Ita passim in publicis ephemeridibus quas ipsi evulgant. Vide *L'Univers* 9. Julii 1842. ubi protestantes discentes de Ecclesia catholica hac phrasi utuntur: « Cette lion vaincue qu'on appelle l'Eglise. »

(3) Cf. Baudry in op. cit. *Générations d'un cœur catholique* p. 71. seq.

(4) Ita fere recentes protestantismi mystici sectatores, qui Berolini præsertim suam habent sedem Hengstler. Bergo duos.

versus legitimam auctoritatem, ac fidei veritates quas in sua perduellione negavit. Hoc certe sensu profecit ille plurimumque profecit, cum fidem paulatim corroserit ac peremerit universam. Hoc item sensu vita idem ac vigore pollet, ea nempe vita quæ tota se prodit in fide catholica persequenda, quo fit ut nulli parcat labori, nulli fraudi, mendacio nulli ut eam, si quidem fieri posset, subruat atque convellat. Cum proinde inferi portæ sibi semper victoriam polliceantur adversus Dominum et adversus Christum ejus, quid mirum si stolidi hac inanique plane spe protestantismus alatur atque soletur, de parentalibus quamprimum magno cultui, Ecclesiæ nimirum catholice, persolvendis? Ast cum æterna veritas, Christus, de Ecclesia a se super Petrum fundata pronunciat: *et portæ inferi non prævalent adversus eam*, allidet profecto se protestantismus ad hanc petram, et confringetur et comminetur (1). Sane nulla fortasse alia extitit ætas qua et Ecclesiæ firmitas, et protestantismi infirmitas, imo vero absoluta impotentia pateret magis quam in præsentî, cum Ecclesia præsiidiis omnibus temporalibus fere destituta propriisque relicta viribus, obnitenteque contra ipsam universali quadam conspiratione, tamen nedum subsistit, sed vitam viresque suas sic exerit, ut vix alias adeo exeruerit; contra vero protestantismus in dies magis dissolvitur et ad interitum vergit (2).

(1) Præclare omnino invictus episcopus ac martyr Joan. Ioffensis his verbis jam ætate sua condigebat Lutherum et lutheranos similia effutientes, quæ nos Calvinio et Calvinianis ac protestantibus omnibus seu hæreticis ejusdemque denominationis aptamus: « Huc adsis, et tu Luthere, cum lutheranis omnibus tuis, et omnia studia vestra in unum conflato, neque unquam efficietis, quin vera prædixerit Christus, nempe quod super petram, hoc est Petrum, ædificatus esset Ecclesiam: stat contra vos hæc auctoritas invicta, quæ etiam de vobis triumphat et triumphabit. » Apud Schelstrate *antiquit. Eccles.* tom. II, diss. II, cap. 6, art. 1. n. 2.

(2) Ne vero hæc exaggerata a nobis videantur, præstat documentis firmare ex auctoribus ipsis protestantibus desumptis. Porro D. Macaulay protestans anglicanus in suis *considerationibus super historiam pontificatus romani* a prof. Leopoldo Ranke adornatam quas exhibet in *Revisions Edinburghensis* fasc. mensis Octob. 1840. fatetur 19 Ecclesiam romanam recuperasse dimidiam saltem partem eorum quos amiserat per reformationem; 2º majus nunc seu magis extensum esse dominium pontificatus romani quam unquam quovis extiterit alio seculo; 3º superare sectas omnes christianas etiam collective sumptas; 4º affirmat se nullum signum cernere imminutionis catholice Ecclesiæ; 5º Imo vero prævidet futuram subsistentiam ejusdem Ecclesiæ super ruinas patriæ suæ; 6º denique, ceteris omissis, agnoscit Ecclesiam hanc pleno vigore pollere, novosque jugiter progressus facere. Brevitatis causa verba ipsius auctoris prætereo. Cf. *Annali delle scienze relig.* vol. XIII, n. 37. Luglio e agosto 1841. In *Ephem. Univers.* 10. Mars 1842. legitur: « D'après une note que nous (l'Institut catholique publié à Lyon) avons publiée en 1831, et que nous empruntons à M. Ozanam, qui lui-même se basait sur les calculs de Malte-Brun, auteur protestant, l'accroissement des catholiques, comparativement à l'époque de Luther, serait de 55 millions, et depuis 1831 il a dû s'accroître beaucoup. » In sola provincia Genevensi ex confessione protestantis Baumgarten ab an. 1822. dum protestantes per singulos annos creverunt in proportionem 2. ad 100. catholici creverunt in proportionem 72. ad 100. Cf. ibid. 8. Mars 1842. Possent plura alia adijcere, ne tamen prolixus nimis sin hæc sufficiant. Cf. « Tableau général des principales conversions qui ont eu lieu parmi les protestants et autres religieux depuis le commencement du XIX. siècle, par Fab. Rohrbacher. 2. edit. Paris. 1841. Noti sunt progressus catholicismi in Angliâ, in Hollandiâ, America, etc. Et tamen stulti illi

Ad 2. D. Et hæc proprie de causa fidem omnem *objectivam* amisit protestantismus, C. veram profiteatur fidem, N. Etenim præterquam quod et ipsa sacra Biblia articulum fidei constituunt, quem non nisi ab Ecclesia, ut suo loco ostendimus (1), protestantes habere possunt; ad eum plane modum fidem suam protestantismus ex sacris Bibliis hausit, quo inde gnostici, manichæi, sabelliani, ariani, nestoriani, etc. hauserunt antiquitus, nunc vero hauriunt sociniani, methodistæ, etc. qui scilicet professi sunt et profitentur omnes fidem suam ex sacris Bibliis unice accessere, commentis Ecclesiæ catholice, id est Romane, repudiatis. Attamen omnes hæretici vel increduli fuerunt aut sunt, ejusmodi pariter est protestantismus hæreseon omnium viridarum.

Ad 3. D. Id est nonnullorum protestantium, C. omnium, N. Mira semper et viguit et viget circa istiusmodi systema interioris inspirationis individualis varietas inter protestantes quam jamdiu expendimus (2): cum igitur alii illud admittant, rejiciant alii, alii vero iisdem Scripturæ textibus innixi temperent pro libitu varieque adornent (3), quis non videat totum istud systema cui tantopere fidebant protestantes, stultum plane se prodere?

Ad 4. D. Ita ut et in hoc systemate novum habeatur notationis protestantismi argumentum, C. veritatis, N. Quondam protestantes inhærentes Lutheri doctrinæ de homine substantialiter per originale noxam fœdato, ac de perseverantia concupiscentiæ etiam in renatis quæ *formalis* peccati rationem habeat, immensum, ut ita dicam, Deum inter et hominem posuerunt intervallum (*Vid. quæ scripsimus in Tract. De gratia, p. II, cap. I*); accusabant propterea catholicos eo quod gratiam sanctificantem animæ justæ *inhærentem* esse docerent, adeo ut illi hoc nomine fuerint a Tridentino damnati (*Sess. VI, can. XI*). Nunc vero recentiores protestantes ad *mysticismum* ac *pietismum* nescio quem dilapsi, adeo arctam contendunt unionem esse Dei cum homine justo, ut *substantialiter* Deum cum eo conjungi, imo et cum eo

protestantes qui quotidie difluunt, confidunt se *quamprimum* exequias celebratos *magni cultus*, glorianturque de illo *devicto*! Quod vero spectat ad fraudes et vexationes protestantium adversus Ecclesiam catholicam, legi omnino debet opus cit. *De la Prusse et de sa domination*; Paris, 1842. *partie religieuse*, sect. II. « Du gouvernement prussien vis-à-vis des catholiques. — Nécessité pour le gouvernement prussien de recourir contre le catholicisme à des moyens indirects: énumération de ces moyens: 1º Organisation religieuse militaire; 2º Organisation religieuse de l'instruction publique; 3º Fonctionnaires publics et mariages mixtes; 4º Législation renégue. » Omnia ratione nititur Gubernium Borussiae opus hoc suppressere, ac efficere ut oblivioni detur. De Russia nihil attinet dicere cum ejus vexationes in catholicos nimis note sint: cf. op. « Persecutions et souffrances de l'Eglise catholique en Russie; Paris, 1842. item: « Allocuzione della Santità di nostro Signore Gregorio PP. XVI. al sacro collegio nel concistoro segreto del 22. Luglio, 1842. seguita da una esposizione corredata di documenti sulle incessanti cure della stessa Santità Sua a riparo dei gravi mali da cui è afflitta la religione cattolica nell'imperio e reali domini di Russia e Polonia. » Roma, 1842.

(1) Supra p. II, sect. I, cap. I, prop. I, et II.

(2) Ibid.

(3) Cf. Baudry op. cit. *Cémissements d'un cœur catholique* pag. 74. 75. ubi documenta afferuntur.

tere substantialiter identificari autem, totidemque fieri veluti *incarnationes* quot justî efficiuntur. Objurgant proinde catholicos quod nimiam Deum inter et hominem distantiam collocent, dum non nisi *accidentalem* unionem propugnant inter Dei gratiam et animam justî (1). Nimirum semel ac via veritatis deseritur, prona est ac præceps ad opposita extrema prolapsio:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Ad 5. D. Nempe eo ipso quod recens protestantismus supremo gradu fidem se possidere jactat, omni fide destitutus est, C. vere fidem possidet N. Possidet enim *subjectivum fanaticum* qui novas identidem formas assumet cum nova quæque apud illum theoria prævaluerit. Fides protestantismi, si hoc uti nomine velimus, semper *temporalis* est, ac proinde nulla, quandoquidem jugiter pendet ab hominum adinventis, quæ eum dextrorsum aut sinistrorsum trahunt, haud secus ac in amplis Africae desertis magni illi arenarum cumuli qui prout a ventis agitantur et compelluntur, et sedem immutant, et novas perpetuo formas assumunt.

PROPOSITIO II.—*Ab essentiali protestantismi constitutione ac natura necessario profluit rationalismus, seu Si protestantismus est verus, falsus est christianismus.*

Protestantismus qualis a Luthero primum prodivit bifariam spectari debet, tum nempe in essentia, seu natura et constitutione sua, tum in sua forma exteriore et accidentali; sub priori respectu *rationalisticus* plane fuit, ac talis prodivit vel ab ipsa origine sua; sub posteriori respectu *supernaturalisticus* extitit.

Duo porro ad propositionis nostræ veritatem evincendam a nobis præstanda sunt, primo quidem rationalisticum essentia ac natura sua protestantismum esse, adeoque rationalismum necessario ac sua veluti sponte debuisse ex eo promanare et evolvi; secundo per rationalismum pessumdari prorsus totumque everti christianismum, seu religionem christianam. Utrumque porro *jure et facto* seu *theoretice et practice* ostenditur.

Ac primo quidem protestantismi super terram apparitio *supernaturalis* in speciem fuit, Bibliis videlicet innixa ac veluti pallio *symbolorum* contexta. Si principium tamen ex quo prodivit in lucem, si spiritum qui intus alebat totamque agitabat molem consideres, hæc non nisi rationalistica fuerunt. Sane Lutherus, rejecta penitus infallibili Ecclesiæ auctoritate, sufficit eidem spiritum suum privatum, seu ut modo loqui adamant, rationem suam individualement veluti normam ac judicem tum in critica biblica, tum in exegetica, tum in dogmatica, proclamavitque, ut saepe diximus, principium libertatis et examinis in religionis negotio. Jam vero in hoc proprie natura ac vis consistit rationalismi, qui proficitur rationem princi-

(1) Recolantur quæ nos superius adnotavimus de hac Dei cum homine conjunctione per *charitatem diffusam in cordibus nostris* n. 150. ubi quo sensu juxta plurimum theologorum sententiam dici possit hujusmodi unio *substantialis*, explicavimus.

pem normam esse credendorum et agendorum, ita ut ista ex proprio fundo statuere debeat, judicare ac decernere quid sentiendum sit de Bibliis eorumque valore, necnon de eorumdem sensu, ut inde eruatur quid sit in religione tenendum. Absque hac substitutione nunquam enatus esset protestantismus, imo ne concipi quidem posset (1). Spectata igitur natura ac essentia, protestantismus non est nisi rationalismus, larvatus tamen supernaturalismo qui per Biblia et symbola, seu fidei professiones statuebatur. Et hæc quidem *jure*.

Facto porro, prout secundo loco proposuimus, rationalismum ex protestantismo progenitum esse atque ad perfectionem adductum, constat ex historia. Protestantismus enim in auctore ac parente suo veluti *personificatus* est; quoniam vero Lutherus vi principii a se constituti, uti criticus in Bibliis, expunxit librorum partem e censu canonicorum ac proinde divinitus inspiratorum (*Recol. quæ superius habentur p. 2, sect. 1, cap. 1*); uti exegeta talem Scripturis sensum subjectivum affinxit quem sibi in illis deprehendere visus est; uti dogmaticus illos excogitavit articulos qui proprie lutheranam doctrinam constituunt de peccato originali, de amissione liberi arbitrii, de sola fide justificante, etc.; exinde rationalismus in triplici sua forma *critica, exegetica, dogmatica*, veluti ex germine arbustum quod postea in arborem crevit omnesque fructus suos protulit, evolutus est.

Rationalismus *criticus* a libris deutero-canonicis ad proto-canonicos progressum fecit, ac unum post alium suis quibus inscripti erant auctoribus abjudicavit tum Veteris tum Novi Testamenti libros (2). Inspirationem penitus abiecit, spectavitque hos li-

(1) Id vidit vel ipse auctor protestans cit.: *Histoire critique du rationalisme en Allemagne*, nempe Amad. Saintes, qui pag. 7. scribit: « Quoiqu'il soit vrai de dire, logiquement parlant, que les principes du rationalisme se confondent avec ceux du protestantisme, ou du moins qu'ils en découlent, et que l'établissement de la réformation devait amener inévitablement le rationalisme, etc. » Et iterum pag. 459: « On a vu comme le rationalisme est sorti tout naturellement de la réformation telle que l'ont faite Luther et ses collaborateurs; c'est le fruit qui était en fermé dans le bouton dont l'arbre de la réforme devait se parer, à moins que l'arbre ne fût coupé avant son développement. »

(2) Cf. ibid. Porro protestantes *orthodoxi* adnisi sunt impugnavit Straussum (qui indicatus est authenticitatem quatuor evangeliorum, contendens non nisi post centum annos a Christi morte conscripta esse) ex conformitate evangeliorum cum Actibus apostolorum. Atque vix elapsus annus erat a publicatione *Vite J. C.* cum professor Turingensis quæstionem proposuit utrum critica *nilil* adhuc posset super Acta apostolica et in epistolas Pauli? Hinc ipse coegit expungere postrema capita in quibus iter apostoli Pauli Roman refertur, et interim promittit sive a se, sive ab aliquo alio citius serius submissum iri critico examini tum Acta apostolorum, tum epistolas omnes Apostoli, nempe ad ea expungenda a numero authenticorum scriptorum. Primam epistolam ad Timotheum omnino Schleiermacher rejicit ex canone. Cf. ejus epist. *Ueber den sogenannten ersten Brief etc.* seu *De sic nuncupata prima epistola Pauli ad Timoth.* Berol. 1807. Wilcke negat evangelia Matthæi et Joannis ab his apostolis fuisse conscripta, ac dum Straussum se opponit, in pluribus convenit cum ipso. Cf. *Hist. crit.* etc. p. 195. Twisten affirmat nondum clausum esse canonem Scripturarum. Cf. op. cit. pag. 226 sequ. Gfrerer negat valorem historicum trium evangeliorum *Synopticorum*. Ibid. 191.